

Rudnik nad Sorico – dopolnilo

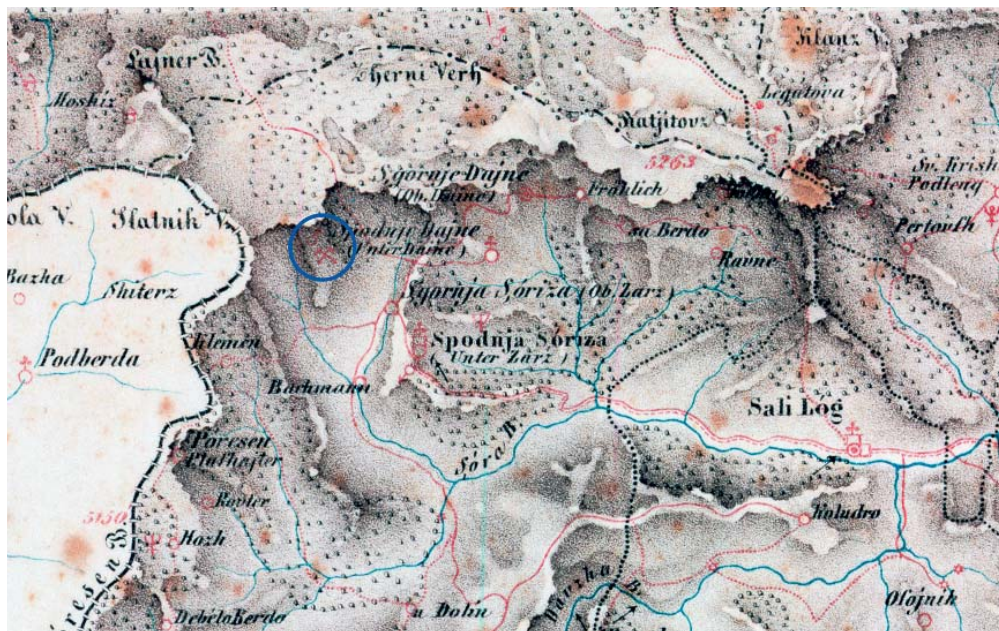
V 57. številki *Loških razgledov* (2011) sem v svojem prispevku *Rudnik nad Sorico* zapisal, da »o njem ni zaenkrat znan noben zgodovinski zapis«. Naključje se rado poigra z avtorji takšnih trditev in tudi meni ni bilo prihranjeno: ko me je razveselila natisnjena številka zbornika z mojim člankom, me je hkrati skoraj razjezilo odkritje kar dveh zgodovinskih virov, ki omenjata prav ta rudnik.

Prijatelj, ljubiteljski mineralog Rafael Šerjak me je opozoril na zemljevid kustosa kranjskega deželnega muzeja Heinricha Freyerja iz leta 1846.¹ Zemljevid slovenski geografi in zgodovinarji med drugim cenijo zato, ker je na njem veliko krajev poimenovanih s slovenskimi imeni ali dvojezično, nemško in slovensko. Ker ima zemljevid v legendi tudi simbol za rudnik, prekrižana kladivec in klin, sem jih iskal s povečevalnim steklom po vseh petnajstih listih (šestnajsti je po takratni navadi razkošno obsežen naslov zemljevida), ki pokrivajo ozemlje Kranjske. In glej, simbol je vrisan tudi pri napisu »Spodnje Dajne! Nad znakom za rudnik je z enako rdečo barvo narisani običajen star znak za železo, krogec s puščico desno navzgor: ♂. Znak za rudnik se nam prvi hip zdi daleč od dejanske lokacije, če verjamemo napačno postavljenemu napisu »Lajner B.« (Lajner Berg – gora Lajnar), v resnici pa je znak postavljen presenetljivo točno.

Najprej moramo namreč upoštevati, da je Freyerjev zemljevid risan približno v merilu 1:100.000, kar pomeni, da napis »Spodnje Dajne« zavzame približno 2 km zračne črte. Predvsem pa moramo upoštevati, da ni natančen povsod, posebno ne pri oznakah vrhov (geografska poimenovanja vrhov so se ustalila in določila najkasneje²). Tako Freyer napiše »Moshiz« (Možic) južno od »Lajner B.« (Lajnarja), čeprav je v resnici obratno, Slatnik nariše desno od Možica, čeprav je

- 1 *Special-Karte des Herzogthums Krain ..., list št. 5.* Merilo in letnica nista navedena, komentarji zemljevida navajajo letnici 1844 ali 1846. Za skeniranje in dovoljenje za objavo se zahvaljujem Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani; zaradi šibkega odtisa rdeče na izvorniku je tu objavljeni izrez računalniško barvno poudarjen.
- 2 Glej, na primer, delo matematika in kartografa dr. Johanna Frischaufa (1837–1924), po katerem se imenuje planinska koča na Okrešlju: *Die Sannthaler Alpen*, Wien 1877; tudi Boris Režek: *Stene in grebeni, razvoj alpinistike v Savinjskih Alpah (1759–1945) : Ob dvestoti obletnici Scopoličevega pristopa na Grintovec 1759–1959*, Ljubljana 1959.

tudi to v resnici obratno – oziroma so vrhovi zdaj drugače poimenovani. Pač pa so natančno vrisani cerkev sv. Marka v Spodnjih Danjah, pot iz Sorice preko Soriške planine in Bohinjskega sedla, predvsem pa vodotoki: Selška Sora/Selščica s severnima pritokoma Nidrarske in Danjarske grape, malo zahodneje sotočje Sore in Zadnje Sore ter že pod Sorico sotočje Sore in Globoke grape. Ob tem sotočju napiše Freyer »Bachmann«, ki je na današnjih zemljevidih označen kot kmetija Tonček (AS³) oziroma Robovec (DTK 25⁴ in TTN 10⁵). Če od tega sotočja Bachmann/Tonček sledimo levemu, se pravi zahodnemu pritoku Globoka grapa, pridemo dejansko pod obstoječi rudnik. Glede na vrisane vodotoke je Freyer torej vrisal znak za rudnik samo za kakšnih 100 m napačno, kar pa je pri merilu 1:100.000 praktično zanemarljivo in torej presenetljivo točno.⁶

Rudarski znak in znak za železo sta vrisana skoraj na sredini slike pri napisu »Spodnje Dajne (Unter Daine)«. »Moshiz« (Možic) in »Lajner B.« (Lajnar) levo zgoraj sta vrisana napačno, pravilno pa so vrisani cerkev sv. Marka v Spodnjih Danjah ter Selška Sora/Selščica in njeni severni pritoki.

(vir: Zemljevid Kranjske Heinricha Freyerja, 1846, izrez iz lista 5)

3 *Atlas Slovenije*, merilo 1:50.000, str. 102, C1-103 A1.

4 *Državna topografska karta*, merilo 1:25.000, list Zali Log 092.

5 *Temeljni topografski načrt*, merilo 1:10.000, list C 07 2420.

6 Koordinate zgornjega vhoda rudnika v Gauss-Krügerjevi projekciji so: y = 424.019, x = 121.116, n. v. 1370 m.

Drugo omembo rudnika v Lajnarju najdemo v *Zgodovini železarstva na Kranjskem, Goriškem in v Istri* Alfonsa Müllnerja, iz leta 1909. V knjigi so tako izčrpnimi popisi in opisi nahajališč železove rude, da lahko na skoraj vseh omenjenih lokacijah res najdemo sledove rudarjenja. V odstavku, v katerem za leto 1793 brez izrazitega reda našteva vpise kranjskih entitet v rudarske knjige v 18. stoletju, zakroži od Iga (Sonnegg), Polhovega Gradca (Billichgraz), preko Sore pri Medvodah (Zeyer) do »im Leinerberg, Vicar. Zarz«, kar pomeni »v gori Lajnar, vikariat Sorica«. Bolj natančnega opisa si pa že ne moremo želeti. Verjetno te omembe ni še nihče opazil, ker so bili še pred leti repertoriji nemških imen slovenskih krajev težje dostopni, zdaj pa sta dva najbolj zanesljiva vira, franciscejski in dvojezični reambulančni kataster za Kranjsko, prvi iz let med 1823 in 1869, drugi pa iz let med 1867 in 1882, dostopna na spletni strani Arhiva Republike Slovenije.

Za rudnik v Lajnarju nad Sorico zdaj torej vemo, da so ga poznali najmanj med letoma 1793 in 1844, torej skoraj stoletje prej, kakor sem predvideval v svojem predlanskem članku. Glede na približno ugotovljivo, razmeroma majhno globino rudnika verjetno ni deloval vseh petdeset let, ampak v več krajših obdobjih, seveda pa je mogoče, da je zasutih rogov več, kakor lahko sklepamo po ohranjenih sledovih.

VIRI IN LITERATURA:

Atlas Slovenije, Ljubljana : Mladinska knjiga, Geodetski zavod Slovenije, 1996.

Državna topografska karta, Ljubljana : Ministrstvo za okolje in prostor, Geodetska uprava Republike Slovenije, 1998; list Zali Log 092.

Müllner, Alfons: *Geschichte des Eisens in Inner-Österreich von der Urzeit bis zum Angange des XIX. Jahrhunderts; Erste Abteilung: Krain, Görz und Istrien*. Wien und Leipzig : Verlag von Halm und Goldmann, 1909.

Special-Karte des Herzogthums Krain, herausgegeben und Seiner kaiserlichen königlichen Majestät Ferdinand dem Ersten, Kaiser von Österreich, König von Ungarn und Böhmen &c., in tiefster Ehrfurcht und Unterthänigkeit gewidmet von Heinrich Freyer, Magister Pharmaciae und Custos am Landes Museum zu Laibach; list št. 5.

- 7 Müllner, *Geschichte*, str. 205. Kot vir navaja »Akten des k. k. Rev.-Berg.-Amtes« brez natančnejše navedbe. Čeprav Müllner kot znanstveni zgodovinar vedno navaja vire, velja knjiga v slovenskih montanističnih in mineraloških znanstveno-poljudnih člankih velikokrat kot primaren vir. Pregled pravih primarnih virov in primerjava z Müllnerjevimi navedbami kaže, da je črpal tudi iz dokumentov, ki jih hrani Arhiv Republike Slovenije, na primer Rudarski knjigi 1 in 2 v fondu AS 113.